

Mèxic exhibeix l'obra que va pintar durant el seu internament en un psiquiàtric de Santander durant el franquisme

El manicomí de Leonora Carrington

PRIVATE COLLECTION. COURTESY OF GALLERY WENDI NORRIS, SAN FRANCISCO

Memorias de abajo, pintat durant la seva estada al psiquiàtric; després va tornar a agafar aquest mateix títol per al seu llibre de memòries

ANDY ROBINSON

Ciutat de Mèxic
Enviat especial

Per als qui han llegit la crònica *Memorias de abajo*, de Leonora Carrington (1917-2011), el quadre del mateix nom és una parada obligatòria en la nova retrospectiva de la pintora surrealista al Museu d'Art Modern de la Ciutat de Mèxic. Pintada el 1940, a primera vista sembla una divertida vinyeta d'un conte de fantasia infantil. La dona de cara blanca amb vestit de ball i ales d'àngel. La cantant de cabaret amb cara de cabra. El semitransparent cavall blanc. El castell al fons...

Però la realitat d'aquest quadre és molt més fosca. Representa l'estada terrorífica de la jove artista, de 33 anys, en una clínica psiquiàtrica a Santander un any després de la victòria franquista. Sota la supervisió del psiquiatre Luis Morales –un simpatitzant nazi–, Carrington va ser tractada durant sis mesos amb cardiazol, una droga que induïa violentes convulsions epilèptiques, i docilitat posterior, semblant a l'electroxoc. En altres moments la lligaven a un llit i passava “diversos dies i nits nua, aja-

guda en els meus propis excrements, orina i suor”, escriu a *Memorias de abajo*. “Em turmentaven els mosquits que, segons vaig creure, eren els esperits de tots els espanyols aixafats”, afegeix.

Traumatitzada després que empresonessin en un camp de concentració francès el seu amant, el pintor surrealista Max Ernst, amb qui va viure a Saint Martin d'Arde-

Després que la violés un grup de policies a Madrid, la pintora va ser declarada “dement” i internada a Santander

che, Carrington travessa la frontera espanyola a començaments del 1940. Pateix una forta psicosis esquizofrènica. En la travessia pel Pirineu descobreix que pot comunicar-se amb les vaques i les cabres. La seva amiga Catherine l'anima a estudiar el seu rostre. “No veus que la meva cara és l'exacta representació del món sencer?”, li pregunta. Arriba a Madrid i, després de ser violada per un grup de policies i declarada “de-

ment incurable” per les autoritats franquistes i el consolat britànic a Madrid, la internen al manicomí de Santander, probablement amb el beneplàcit del seu pare, un magnat de la indústria química al Regne Unit. Dificilment hi pot haver una metàfora més gràfica de la violència patriarcal o del terror feixista que s'acostava a Europa que *Memorias de abajo*.

Tant el quadre com el llibre, reeditat en espanyol amb una introducció d'Elena Poniatowska (Alpha Decay), descriuen una personalitat fragmentada. Però a diferència del llibre, escrit tres anys després de ser internada, el quadre es va pintar al psiquiàtric. Presa d'algunes lucinacions paranoiques, ja havia dibuixat un mapa del manicomí, amb l'adornat arc d'accés que es veu al quadre, els jardins i pavellons, un d'aquests el que ella anomenava *down below* (allà baix), on volia accedir per escapar-se.

Els diversos personatges del quadre poden representar la mateixa artista, va explicar en una entrevista la comissària de l'exposició, Teresa Arcq. Leonora “es va anar transformant”. “Aarriba en un estat d'innocència i el cardiazol la porta a una mena de mort simbòlica”. El fantasmal cavall blanc és

un alter ego perenne a l'obra de Carrington que apareix també en diversos quadres de Max Ernst.

Però hi ha altres possibles explicacions. Wendi Norris, propietària de la galeria de San Francisco que va deixar el quadre a l'exposició, planteja que els personatges “poden representar els pacients, infermeres o metges del psiquiàtric”. Però tampoc no descarta que

Durant la seva estada “es va transformant: arriba innocent i el cardiazol la porta a una mort simbòlica”

els personatges poguessin ser “representacions de diferents nivells de bogeria o estats de consciència”.

Per terrorífica que fos l'experiència al manicomí del doctor Morales, també seria, en molts sentits, la clau del seu art posterior, una indagació mística en les múltiples identitats de l'inconscient, tal com es pot comprovar a les 200 obres de Carrington i algunes d'Ernst, incloses a l'exposició. Tots estan protagonitzats per éssers fantasio-

sos d'un univers construït a partir de diverses mitologies. “L'experiència d'abandonar una identitat fixa i descendir fins a l'angoixa més profunda (...) ha situat Carrington al costat de visionaris com William Blake, Rimbaud, Aldous Huxley...”, escriu Marina Werner a la introducció de l'edició anglesa de *Memorias abajo* (*Down below*).

El Museu d'Art Modern, situat al bosc de Chapultepec, a Ciutat de Mèxic, és el lloc perfecte per a l'exposició. A pocs metres hi ha el famós Museu Antropològic, on els personatges híbrids i les identitats múltiples de cultures precolombines sintonitzen amb l'obra de Carrington (l'Antropològic ha deixat a la mostra el seu mural *El mundo mágico del maya*). En un altre racó de l'enorme parc pot veure's el mural subterrani *El agua, origen de la vida*, de Diego Rivera.

Nascuda a Anglaterra, en una família de l'alta burgesia industrial anglesa, i formada intel·lectualment al cercle surrealista francès, Carrington és, tot i això, una artista més mexicana que europea. Va passar a Mèxic gairebé 70 dels seus 95 anys de vida. Va arribar des de Nova York el 1942 després d'escapar-se del psiquiàtric de Santander, i després de frustrar els plans del seu pare d'internar-la en un altre manicomí a Sud-àfrica.

La seva taula de salvació va ser el poeta mexicà Renato Leduc, a qui va conèixer a Lisboa i amb qui va estar fugaçment casada, suposadament un matrimoni de conveniència, necessari perquè Leonora Carrington pogués migrar a Mèxic. Però en una carta inèdita que s'inclou a l'exposició queda clar que la relació va ser molt més apassionada. “Et vull besar i llepar”, va escriure Carrington en francès des de Nova York abans de traslladar-se a Mèxic.

La majoria de les obres de l'exposició van ser pintades a la casa de Carrington a Cuernavaca sota el mateix volcà que el de Lowry. Mèxic és “surrealista en si mateix”, va dir André Breton el 1938 després de visitar els surrealistes exiliats a Mèxic, liderats per Luis Buñuel, beneficiaris de la solidaritat anti-feixista del president Lázaro Cárdenas. Entre ells hi havia la pintora catalana Remedios Varo, amiga íntima de Carrington. Totes dues van ser pioneres –igual que Frida Kahlo (1907-1954)– d'un surrealisme feminista que no hauria estat mai possible sense la tolerància mexicana en temps de terror europeu.●

‘Liceu a la fresca’ arriba a sis poblacions de la Catalunya Nord

REDACCIÓ Barcelona

El dissabte 16 de juny l'òpera *Manon Lescaut*, de Giacomo Puccini, es retransmetrà en directe i amb pantalla gegant a sis poblacions de la Catalunya Nord. *El Liceu a la fresca* arribarà aquest dia, a partir de les 22 hores, a Arles, Cotlliure, Morellàs, Perpinyà, Pe-

sillà de la Ribera i Prats de Molló.

El conveni entre el Gran Teatre del Liceu i aquests sis municipis es va signar a la Casa de la Generalitat de Perpinyà entre el director d'aquesta institució, Josep Puigbert –una de les poques delegacions de la Generalitat no afectades pel 155– i el director general del Liceu, Valentí Oviedo.

Josep Puigbert ha destacat que “projectes com aquest ajuden a superar les fronteres mentals que encara existeixen, a la vegada que enforteixen les relacions entre nord i sud. Convèncer els ajuntaments perquè hi participin, en aquest cas, ha estat fàcil a causa del gran prestigi internacional que té el Liceu”. Valentí Oviedo

ha emfatitzat els dos objectius que té el Liceu amb aquest projecte: “Trencar barreres i obrir fronteres; l'òpera ha de ser per a tothom i no només per a uns quants. Des del Liceu democràticem la cultura per ampliar el coneixement i gaudi de les persones”. El regidor de cultura de Perpinyà, Michel Pinell, ha donat una importància especial a la gratuïtat de la proposta, que a Perpinyà es farà davant de la Catedral per remarcar la tradició operística de la ciutat.

El projecte *Liceu a la fresca* va aconseguir que més de 100.000

persones gaudissin l'any passat de l'òpera *Il trovatore* de Giuseppe Verdi des dels espais públics de 166 municipis de tot Espanya, amb especial repercussió a Catalunya. Unes xifres que es van multiplicar gràcies a la retransmissió en directe que van fer La2 i TV3. Enguany serà precisament Televisió de Catalunya qui facilitarà el senyal fins a Perpinyà perquè el públic pugui veure l'òpera amb subtítols en català, mentre que Arles, Cotlliure, Morellàs, Pesillà de la Ribera i Prats de Molló rebran el senyal del Liceu amb subtítols en francès.●